

چرا شکوه فلسفی گذشته را نداریم/ هنوز در تعطیلات تاریخ به سر می‌بریم

دکتر شهین دخت خوارزمی با بیان اینکه شکوه فلسفی فرهنگ ایران در دورانی محقق شد که جامعه ایران، با محیطی در تعامل بود که بسیار ساده تر از فضای جهانی معاصر بوده است گفت: در جایی فرهنگ ایران از زمانه عقب ماند و زاینده‌گی خود را از دست داد و آن درست دورانی بود که اروپا با نهضت فکری رنسانس و روشنگری راه توسعه را در پیش گرفت.

دکتر شهین دخت خوارزمی با بیان اینکه شکوه فلسفی فرهنگ ایران در دورانی محقق شد که جامعه ایران، با محیطی در تعامل بود که بسیار ساده <shy>تر از فضای جهانی معاصر بوده <shy>است گفت: در جایی فرهنگ ایران از زمانه عقب ماند و زاینده‌گی خود را از دست داد و آن درست دورانی بود که اروپا با نهضت فکری رنسانس و روشنگری راه توسعه را در پیش گرفت.

دکتر شهین دخت خوارزمی عضو هیئت علمی دانشگاه ورتسبورگ آلمان و مترجم آثار الوین تافلر درباره نسبت تفکر فلسفی و فرهنگ به خبرنگار مهر گفت: تفکر فلسفی نقش مهمی در تعریف کیفیت حضور انسان در هستی برعهده دارد. وقتی محیط زندگی انسان، پیچیده، پرتحول، پرابهام و بحران <shy>خیز می <shy>شود، کار فرهنگ و تفکر فلسفی سخت <shy>تر و البته مهم <shy>تر خواهد بود. فرهنگ باید بتواند الگوهای اندیشه و رفتار انسان را در چنین محیطی به شیوه <shy>ای سامان دهد که تعادلی پویا میان دنیای درون انسان و محیط بیرون برقرار شود. تفکر فلسفی نیز باید کمک کند تا درباره مهم <shy>ترین مباحث زندگی انسان (فردی و جمعی) در فضایی با مشخصاتی که عنوان شد، پرسش <shy>های مهمی مطرح سازد.

وی با بررسی کارکرد فرهنگ و تفکر فلسفی افزود: مهم <shy>ترین کارکرد فرهنگ، ایجاد تعادل میان دنیای درون انسان با محیط بیرون است و یکی از کارکرد تفکر فلسفی نیز طراحی پرسش <shy>های اساسی درباره انسان و جایگاه او در هستی است. از نظر ماهوی، فرهنگ بستری برای شکوفایی هر نوع تفکری از جمله تفکر فلسفی است. در واقع ماهیت و قابلیت <shy>های فرهنگ است که زمینه ساز توسعه یا رکود تفکر فلسفی می <shy>شود.

نایب رئیس انجمن ایرانی مطالعات جامعه اطلاعاتی افزود: پیشرفت علم و تکنولوژی، نیروی پیش <shy>برنده تحولات محیطی عصر حاضر است و تعادل <shy>های موجود را با سرعتی حیرت <shy>آور درهم می <shy>آمیزد و فرهنگ را با چالش اثربخشی کارکرد خود و تفکر فلسفی را با چالش طرح پرسش <shy>های نوظهور و طرح پرسش <shy>های قدیمی در متن شرایط امروز و اولویت بندی آن <shy>ها مواجه ساخته است.

خوارزمی ادامه داد: تفکر فلسفی هنوز باید مباحثی چون قدرت، عدالت، آزادی، حقوق انسان، رابطه فرد و جامعه، جایگاه انسان در کیهان، رابطه هستی <shy>شناختی انسان با خودش و سایر عناصر هستی و بسیاری مباحث قدیمی دیگر را موضوع تأمل خود قرار داده و این کار را در قالب واقعیت <shy>های جهان امروز و مبتنی بر معرفت <shy>های موجود انجام دهد. در ضمن باید به پرسش <shy>های جدید نیز بپردازد.

عضو هیئت علمی اتاق ایران-آلمان درباره پرسش <shy>های مطرح در تفکر فلسفی گفت: از جمله، علوم جدید جامعه بشری را به کدام سمت می <shy>برد؟ چالش <shy>های مهم ورود جامعه بشری به عصر پسا-انسان چیست؟ با توجه به درونی شدن تکنولوژی در انسان و انواع دستکاری <shy>های ژنتیک و تکنولوژیک در انسان، آیا نباید مفهوم انسان از نو تعریف شود؟ آیا فهم علوم فضایی درباره شکل <shy>گیری و سیر تحول کیهان، فهم ما را درباره انسان و طبیعت او تغییر می <shy>دهد؟ از علم که بگذریم، معنای قدرت در جامعه مدرن چیست؟ فضائل انسانی کدامند؟ در حوزه معنویت و رابطه آن با اخلاق و دین کدام پرسش مهم قابل طرح است؟ در جامعه مدرن، با بازار به عنوان حافظ نیروی محرکه پویایی اقتصاد، چه باید کرد؟ این بازار است که حرص و آز انسان را به مصرف کالاهایی که هر دم نو می <shy>شوند و با نیازهای اساسی انسان نسبتی ندارند، موتور پیشرفت اقتصادی شده <shy>است. آیا می <shy>توان اخلاق را بر بازار حاکم کرد؟ چگونه؟ با فساد پدیده کنونی چه باید کرد؟ رابطه دین با فساد چیست؟ چرا حکومت دینی در ایران نتوانسته فساد را کاهش دهد؟ با توجه به شفافیتی که پیشرفت <shy>های دم <shy>افزون تکنولوژی <shy>های فضای مجازی بر زندگی فردی و جمعی انسان تحمیل کرده، حریم خصوصی به چه معناست؟ این شفافیت در حکومت <shy>های غیردموکراتیک، به نفع مردم است یا نظام حاکم؟ در جهانی که مرزهای جغرافیایی کمرنگ می <shy>شوند، حفظ هویت ملی و فرهنگی به چه معناست؟ کدام راه را باید برگزید: اصرار بر جذب غیرخودی ویا اصرار بر حذف غیرخودی؟ و بسیاری پرسش <shy>های مهم دیگر.

خوارزمی با بیان اینکه تفکر فلسفی می shy& تواند با طرح مداوم پرسش shy& های اساسی برای نجات انسان مدرن از بحران shy& های معرفتی و هستی shy& شناختی کنونی چاره shy& اندیشی و به فرهنگ نیز کمک کند، گفت: تفکر فلسفی تنها با نگاهی از اوج و در ژرفا و با فهمی یکپارچه قادر خواهد بود چنین نقشی را ایفا کند. شکی نیست که تفکر فلسفی در زاینده‌گی و حفظ پویایی فرهنگ نقش مهمی بر عهده دارد. مشروط به اینکه با سایر عناصر سازنده فرهنگ تعاملی پویا برقرار سازد؛ با هسته مرکزی فرهنگ که با حوزه shy& های تاریک هستی‌شناسی و اسطوره shy& ها سرو کار دارد؛ با حوزه شناخت و معرفت از جمله شناخت علمی؛ با حوزه هنر و زیباشناسی؛ با حوزه الگوها و هنجارها و ارزش shy& ها و با حوزه نمادها از جمله زبان. تفکر فلسفی نقش راهنمای فکری این حوزه shy& ها را بر عهده دارد و باید در فضایی بدون حصار و بدون مرز جایگاه خود را تعریف کند.

عضو شورای عالی دانشنامه کاشان در پاسخ به این سوال که در کدام زمینه shy& های فرهنگی شاهد رشد و نمو تفکر فلسفی هستیم، گفت: طی دهه shy& های اخیر رشد تفکر فلسفی در ایران تابعی از شرایط نظام حکومت بوده است با توجه به اینکه نظام حکومت در ایران دینی است اما با این حال شاهد رشد تفکر فلسفی در حوزه اندیشه اسلامی بوده shy& ایم. پرسش shy& های اساسی در این درباره طرح شده و اندیشه shy& های باارزشی تولید شده shy& است که بیشتر بر ارتباط دین و جامعه، دین و حکومت و مباحثی از این دست بوده shy& است. تفکر فلسفی در سایر حوزه shy& ها از جمله حوزه علم مدرن و تکنولوژی، رشد مناسبی نداشته و نیز در حوزه زندگی جامعه ایرانی و تعادل ازدست رفته دنیای درون او با محیط پیرامون، گفتمان سازنده shy& ای نداشته است.

خوارزمی درباره اینکه فرهنگ جامعه ما نتوانسته شکوه فلسفی دوران گذشته را به زمان حال منتقل کند، گفت: فرهنگ ذاتاً پدیده یا نظامی است زنده و پویا که با محیط پیرامون خود تعامل دارد. فلسفه نیز تابعی از قواعد این نظام است. شکوه فلسفی فرهنگ ایران در دورانی محقق شد که جامعه ایران، با محیطی در تعامل بود که بسیار ساده shy& تر از فضای جهانی معاصر بوده shy& است. در جایی فرهنگ ایران از زمانه عقب ماند و زاینده‌گی خود را از دست داد و آن درست دورانی بود که اروپا با نهضت فکری رنسانس و روشنگری راه توسعه را در پیش گرفت. به قول دکتر شایگان در این دوران ما به تعطیلات تاریخ رفتیم. هنوز هم در خواب نه چندان خوش تعطیلات به سر می shy& بریم. شاید از تعطیلات برگشته و ناگهان واقعیت را پیش چشم خود دیده shy& ایم. واکنش ما در برابر این شوک آگاهی چه بوده shy& است؟ چون در حوزه عقلانیت ابزاری پیشرفت چندانی نداشتیم، به جای واکنش عقلانی و چاره shy& اندیشی عقلایی، ترجیح دادیم چشمان خود را به روی حقیقت تلخ عقب shy& ماندن ببندیم و خود را به دست رؤیای شکوه از دست رفته بسپاریم.

وی افزود: تغییر محیط جهانی پیرامون جامعه ما و ناتوانی فرهنگ ایران از همگامی با آن، عامل مهم این عقب shy& ماندگی است. اینکه چرا این همگامی صورت نگرفت؟ دلائل متعدد است. دورانی که فلسفه در ایران شکوفا شد، هنوز نهادی به نام دولت به معنای امروزین آن شکل نگرفته shy& بود که سکان هدایت جامعه را در دست گیرد. ایران در عصر ماقبل دولت ملی به سر می shy& برد. حمایت خلفا و شاهان از فرهنگ و ادب و فلسفه یا دست کم عدم ایجاد مزاحمت برای صاحبان فکر و اندیشه، کافی بود تا بستر این رشد فراهم شود. ولی در عصر جدید، دولت نقش مهمی در توسعه فرهنگ و از جمله شکوفایی فلسفی دارد. دولت مدرن با سیاست shy& گذاری توسعه فرهنگی زمینه ساز انتقال میراث گذشته و از آن مهم shy& تر، بستر ساز شکوفایی معرفت از جمله معرفت فلسفی می shy& شود.

خوارزمی ادامه داد: پس از انقلاب، سیاست shy& گذاری توسعه فرهنگی نه تنها رویکردی جامع و سیستمیک به فرهنگ نداشت، بلکه درچارچوب و قالب مشخص دین و اسلام تعریف شد. ذات فرهنگ ایجاب می shy& کند که بر توسعه فرهنگی رویکردی باز و فارغ از تمایزنگری محدودکننده حاکم باشد. تفکر فلسفی اگر محدود به قلمروهای فکری خاصی شود، عرصه شکوفاشدنش محدود می shy& شود. تفکر فلسفی فضایی نیاز به فضایی باز و بیکران دارد تا در عرصه اندیشه بتواند با فارغ بال و آزاد پرواز کند.